

вимагав слідства і пошуку таємної типографії, що випускала літературу з закликами проти мирних громадян.

29 червня Г. Зубченко загострив увагу на подіях у Київській губернії. Він оприлюднив дані, що місцева жандармерія спеціально тримає загін погромників і всім радить читати чорносотенні газети, де прямим текстом ідуть заклики до погромів.

29 червня Ф. Штейнгель у своїй промові звинуватив газету "Киевлянин", на підставі її публікацій, у заклик до погромів і закликав до ретельного розслідування цих подій [20, с. 612].

Справу погромів І Державна Дума так і не вирішила у зв'язку з її розпуском.

5 липня до Петербурга доходять звістки про жорстоке придушення селянських виступів в Україні, в Чигиринському та Козелецькому повітах. Вони стурбували громаду, яка вирішує послати на місце подій спеціальну групу для ретельного вивчення ситуації. Голова громади І. Шраг зауважив, що становище у провінції дуже важке, війська оточують цілі повіти, жорстоко розправляються з селянами, блокують роботу депутатів на місцях. Л. Литвин пропонував послати депутатів на місце подій, але не для того, щоб заспокоїти народ, а щоб розслідувати злочини військ і поліції. Він згадав, як до нього приходили селяни і скаржилися "За євреїв заступається, а за нас не хоче". У зв'язку з цією справою та хліборобськими страйками громада внесла до Думи заяву про посилку на Київщину, Полтавщину, Чернігівщину депутатську комісію. І. Шраг запропонував до її складу 3 осіб: Є. Шольба – Київська губернія, І. Шрага – Чернігівська губернія, В. Шемета – Полтавська губернія [21]. Але довести своє рішення в життя громада не змогла через розпуск І Державної Думи царем Миколою II за її активність на непоступливість у головних проблемах національного, аграрного, політичного питань державного життя.

Таким чином, у І Державній Думі Росії за участю української парламентської громади була скасована смертна кара, поставлено цілий ряд вимог у напрямі демократизації життя країни, більшість з яких так і не вдалося виконати через передчасний її розпуск. Це було свідченням того, що українці не мирилися з порушенням своїх прав, відстоювали їх у різні форми та способи. Досвід діяльності української громади може бути корисним і на сучасному етапі, коли у період виходу з кризи, як уряди світових держав, так і наш намагаються обмежити політичні права своїх громадян.

1. Дорошенко Д. І. Нарис історії України / Дмитро Дорошенко. – Львів: Світ, 1991. – 572 с. 2. Грушевський М. Очерки истории украинского народа / Михаил Грушевский. – К., 1990. 3. Учреждение Государственной Думы // В книге: Материалы по учреждению Государственной Думы. – М., 1905. 4. Петергофское совещание о проекте Государственной Думы под личным его Императорского Величества председательством. Секретные протоколы заседания 19-26 июля 1905 года. – Берлин, б/г. 5. Утверждение Государственной Думы и утверждение Положения о выборах в Думу. Реформы 1905-1906 гг. – СПб., б/г. 6. Риш А. Очерки по истории Украинской социал-демократической "Спілки". – Харьков.: Пролетарий, 1926. 7. Локоть Т. Первая Дума/ Статьи. Заметки и впечатления бывшего члена Государственной Думы. – М.: Польза, 1906. 8. Лотоцкий О. сторінки минулого / Праці українського наукового інституту. – Варшава, 1934. – Т. XXXI. 9. Курас І. Ф., Турченко Ф. Г., Герасченко Т. С. М. І. Міхновський на тлі епохи // Український історичний журнал. – 1992. – №9. 10. Слобожанщина. – 1906. – 25 березня. 11. Лось Ф. Є. Революція в 1905-1907 рр. на Україні. – К.: АН УРСР, 1955. 12. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991. 13. Посол І. Шраг в гостині у Чернігівських українців // Громадська думка. – 1906. – 26 квітня. 14. Доманицький В. Петербурзькі вісті. Перші збори Українського Парламентського клубу // Громадська думка. – 1906. – 5 травня. 15. Шемет В. Украинская парламентская фракция // Украинский вестник. – 1906. – №2. 16. Лист І. Шрага до Євгена Олесьницького. Петербург, 6 червня 1906 // Український історик. – 1967. – №1-2. 17. Національна програма українців-подолян // Громадська думка. – 1906. – 6 січня. 18. Обзоратель. Депутаты из территории Украины и их деятельность в Государственной Думе // Украинский вестник. – 1906. – №12. 19. Думский сборник. 1 Государственная Дума первого созыва (27 апреля – 8 июля 1906 г.) – СПб., 1906. 20. О погромах // Украинский вестник. – 1906. – №8. 21. Піснячевський В. Збори української групи // Громадська думка. – 1906. – 11 липня.

Надійшла до редколегії 24.03.11

М. Зосімова, асп.

ОСОБЛИВОСТІ ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН У ВАРДАРСЬКІЙ МАКЕДОНІЇ ПІД ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1941–1944 рр.)

Запропонована стаття є спробою охарактеризувати етнополітичні відносини на території сучасної Республіки Македонія протягом Другої світової війни, враховуючи історичні обставини, що виникли в даному регіоні.

The proposed article is an attempt to characterize ethno-political relations in present-day Republic of Macedonia during the Second World War, given the historical circumstances that have arisen in the region.

За підсумком Балканських війн (1912, 1913 рр.), Першої світової війни та розпадом Османської імперії македонські землі були розділені між Сербією (Вардарська Македонія), Болгарією (Піринська Македонія) та Грецією (Егейська Македонія). В таких умовах для населення Вардарської Македонії розпочався етап розбудови елементів власної державності в межах цієї географічної території та вирішення характеру взаємовідносин між різними народностями, які проживали на цій території. Особливості етнополітичних відносин, полягали, по-перше, у присутності на території Вардарської Македонії значної кількості мусульманського населення – турків, албанців та ісламізованих македонців, а по-друге – у ставленні болгар до македонської мови. Влада Болгарії стверджувала, що мова, якою розмовляло населення Вардарської Македонії була одним з діалектів болгарської. Ця позиція особливо загострилася за часів Другої світової війни. З огляду на вищезазначене непересічний науковий інтерес становить дослідження історичних подій, які відбулися у Вардарській Македонії

протягом 1941-1944 рр., з метою вивчення їх впливу на етнополітичні відносини в даному регіоні.

В працях Д. Гоцева, П. Дімітрова, М. Михайлова, В. Стойчева досліджується становище македонського народу під час болгарської окупації східних областей Вардарської Македонії 1941-1944 рр. [2; 3; 4; 5; 13; 16; 17]. Погляди цих дослідників також важливі для розуміння природи болгаро-македонських відносин. Становище, яке склалося в західних районах Вардарської Македонії під час Другої світової війни, та його вплив на етнополітичні відносини досліджуваного періоду висвітлено в роботах В. Івановські, Г. Малковські, Г. Чакаяновські [9; 11; 12; 19]. Також, в статті були використані роботи дослідників, які побіжно торкаються даної теми, але висвітлюють окремі історичні події даного періоду, зокрема Рачева С., Цветковської Н. та ін. [14; 18; 6; 7]. З метою дослідження позицій Комуністичної партії Югославії (КПЮ), Болгарської комуністичної партії (БКП), їхній вплив на розвиток військових дій у Вардарській Македонії, а також на національно-визвольну боротьбу македонського народу в 1941-1944 рр., в статті були

використані роботи Дуретіча В., Киселіновскі Ст., Петрановича Б., Зечевича М. та Ржешевського О. [1; 10; 8; 15].

З початком Другої світової війни македонські землі були окуповані німецькими та італійськими військами і поділені на зони окупації. В березні 1941 р. Болгарія приєдналася до Троїстського союзу (Німеччина-Японія-Італія) і вступила у Другу світову війну на боці Третього рейху. Територія Піринської Македонії стала базою для розміщення фашистських військ і авіації та нападу на Егейську і Вардарську Македонії. В результаті військової операції "Маріта", яка тривала з 6 по 30 квітня 1941 р., Егейська Македонія була захоплена Німеччиною. Її східні частини були передані Болгарії за надання своїх територій фашистським військам [14].

У травні-липні 1941 р. тривав процес окупації Болгарією та Італією Вардарської Македонії. Врешті-решт, західні частини останньої були окуповані фашистською Італією, а решту території окупували болгарські війська [3, с. 6]. Болгарська держава визначала окупацію території Вардарської Македонії як визволення болгарських земель, що перебували під владою Королівства Югославії. Окуповані території були розділені на дві адміністративні області: Скопську та Бітольську. Болгарське управління в Скопській області було встановлено 26 квітня, а в Бітольській – 12 травня 1941 р. і тривало до вересня 1944 р. [5, с. 71]. В цих областях, так само, як і в 23 районах, що входили до їх складу, окупаційна система була введена у всіх сферах життя (державному управлінні, поліції, військових, освітніх та церковних справах), де почали застосовуватись громадянські та адміністративні закони Болгарії.

Місцеві керівники, які були лояльними до окупаційного уряду, входили до його складу. Мерами міст, місцевими чиновниками ставали громадяни, що народилися у Вардарській Македонії, але до її окупації жили в Болгарії. Градоначальником у Скоп'є з 8 травня 1941 р. був Янко Мустаков. В Прилепі мером став інженер Методій Ночев, в Бітолі – Христо Светиєв, в Охрид – Ілія Коцарев, а в Гевгелії – Демитар Раєв. Скопську область очолювали по чергово Антон Козаров та Димитар Раєв, які до цього займали посади обласних чиновників Болгарії. Лише в 1944 р. керівником Скопської області став місцевий діяч Тома Петров. Бітольську область протягом 1941-1944 рр. очолювали п'ять окружних керівників – Тодор Павлов, Христо Гуцов, Антон Козаров, Христо Міладінов і Сотир Нанєв [16, с. 64].

Місцеві жителі не могли займати керівні посади в силових структурах влади (армії) так як для цього була потрібна спеціальна освіта та повна політична надійність. Проводився особливий вид пропаганди, спрямованої на молодь. Жителі Вардарської Македонії мали змогу вступати в ряди регулярної міліції. Вже 20 травня 1941 р. було затверджено 113 кандидатів із Скопської області, які були направлені в Софію для навчання в школі міліції. Більша частина офіцерів, які перебували на службі в Скопському та Бітольському регіонах, мали македонське походження й болгарську військову освіту. До осені 1942 р. вони вже складали переважну більшість серед молоді даних областей [5, с. 72].

Болгарська мова була оголошена єдиною офіційною мовою по всій території Вардарської Македонії окрім її західної області. В Скоп'є у всіх початкових школах організовувались щомісячні вечірні курси по вивченню письмової та усної літературної болгарської мови. Відвідування таких курсів було необхідним абсолютно для всіх місцевих жителів Скопської та Бітольської областей, які не знали болгарську мову [16, с. 65]. Також був прийнятий спеціальний закон, в якому йшлося про те, що на населення окупованих тери-

торій накладається болгарське громадянство. Крім того, болгарський уряд змінював імена та прізвища македонців на болгарський манер [4].

Політика болгарської окупаційної влади також була успішною в галузі освіти та церковної діяльності. Вже в 1941 р. болгарський уряд почав вводити болгарську систему освіти з метою болгаризації македонської культури та асиміляції македонського народу. Всі навчальні заклади викладали на болгарській мові, з болгарськими викладачами і з такими обов'язковими предметами як болгарська історія, болгарська мова та література, болгарська культура та ін. [2, с. 19]. Болгарська православна церква контролювала церковний наділ таким чином, що призначила своїх власних священників, замінивши священнослужителів македонського та сербського походження. В своїх проповідях болгарські ченці підкреслювали "болгарське походження" македонського народу [2, с. 21]. Видавались агітаційні брошури – "Отець Паїсій", "Браник" [17]. Всі противники режиму, особливо комуністи, підлягали переслідуванням, тюремному ув'язненню та катуванням з боку болгарської поліції.

Західна частина Вардарської Македонії була окупована Італією, а її управління велося Албанією, яка з квітня 1939 р. була автономною територією у складі Італії [3, с. 9]. В липні 1941 р. був встановлений албанський маріонетковий уряд на чолі з представником Албанської фашистської партії Мустафою Круєм [18]. Албансько-італійська влада сформувала свою окружну адміністрацію (префектуру) з центром в м. Дебар, де також розміщувалось і командування італійського підрозділу "Флоренція" [9]. З червня 1941 р. почали діяти албанські суди. Також створювались жандармерії, куди входила військова поліція (карабінери), що була підвладною італійському командуванню, та міська поліція (квестури), під управлінням албанського командування [19, с. 237]. Італія підтримувала албанських націоналістів, головною метою яких була відторгнення у її супротивника – Югославії – населених частково албанцями Косово та Вардарської Македонії. Тому Західна Македонія розглядалась як визволені албанські території. Албанська була проголошена офіційною мовою регіону, на якій велося викладання в усіх учбових закладах. В Західній Македонії почали перейменовувати назви сіл та міст, а також імена ті прізвища, надаючи їм албанської форми [19, с. 241].

В листопаді 1942 р. на політичній арені Албанії виникає націонал-фашистська організація Національний фронт "Бали Комбетар", яка виступала за створення "Великої Албанії". Ця організація мала добре налагоджену та організовану структуру в Західній Македонії. Її засновник – албанець Мітхат Фрашері, відомий під псевдонімом Люмо Скендо. Підтримувала організацію безпосередньо військово-політична інформаційна служба Вермахтот (Абвер), яка допомагала Гітлеру завойовувати території Балкан. Вони були вірними союзниками німецької армії й брали участь у всіх боях проти македонських військових частин по всій Західній Македонії. Вони були профінансовані, керовані, навчені та озброєні нацистською Німеччиною [11, с. 99].

Головним балістичним центром був Гостівар, яким керував Кадрі Салі [3, с. 9]. Організація встановила декілька муніципальних комітетів, перший з яких знаходився в Тетово на чолі з Шаїпом Камбері. Комітет працював за програмою, створеною балістичною організацією. По-перше, мобілізація та озброєння албанських мас у боротьбі проти партизанського руху. По-друге, боротьба за створення "Великої Албанії", до якої входили б Косово, Бакарно, Гумно і Санджак та македонські території: Струга, Дебар, Кічево, Гостівар, Тетово. По-третє,

зібрати кошти для підтримання балістичних сил та закупівлі зброї [12, с. 22].

Армія балістів складалась з так званих волонтерів, які були на добровільній військовій службі. В залежності від міста їх кількість налічувала від 400 до 1,500 чоловік [12, с. 36]. Збройна боротьба балістів заключалася в широких акціях насильства серед македонського населення. Такі дії проводились самостійно або спільно з німецькими та італійськими військами [12, с. 51].

Допомагали балістам гірські банди, одна з яких була на чолі з Елези Юсуфі, чий сини, Цене, Юсуф і Садік патрулювали по гостіоварсько-тетовській області на гірських просторах [12, с. 59]. Балістична компанія припинила своє існування в 1944 р. і в перші повоєнні роки, оскільки її діяльність була знищена партизанськими загонами, що діяли в рамках антифашистської боротьби [6].

Антифашистська боротьба у Вардарській Македонії розпочалася одразу після її окупації. Перед балканськими компартіями постало македонське питання. Між керівництвом КПЮ та Центральним комітетом (ЦК) БКП (вона тоді називалась Болгарська робітничка партія) виникли протиріччя стосовно того, якій із партій повинна належати комуністична організація на території Вардарської Македонії, що опинилася під болгарською владою [15]. Політична лінія КПЮ виходила з того, що Вардарська Македонія – це частина Югославії і режим, встановлений там болгарською владою, являється окупаційним. Вона вже мала програму майбутнього федеративного устрою Югославії і Македонія повинна була зайняти своє місце в новій федерації наряду з іншими республіками. Керівництво югославської компартії закликало македонських комуністів очолити маси в боротьбі проти насильницького приєднання і розчленування Македонії, за право македонського народу вільно висловлюватися про свою національну приналежність, боротися за національну незалежність та свободу [1, с. 140-141]. Для БКП проблема Македонії була більш складною та суперечливою. З одного боку, БКП, яка боролася з правлячим режимом Болгарії, засудила його участь разом з іншими державами фашистського блоку в окупації та розділі районів Македонії, що належать Югославії та Греції, а з другого – сприймала Македонію як невід'ємну частину території болгарського народу, опираючись на історико-географічну та етнічну аргументацію, а також на спільність мови і культури [1, с. 287].

19 березня 1943 р. за сприяння члена ЦК КПЮ С. Вукмановича в Тетово була створена Комуністична партія Македонії (КПМ), першим секретарем якої став Лазар Колішевські [8, с. 412-436]. Тоді ж відбулося перше засідання ЦК КПМ. На другому засіданні ЦК КПМ від 2 серпня 1943 р. виникла Преспанська рада. Найважливішим рішенням було прийнято розпочати підготовку до скликання Антифашистських зборів народного визволення Македонії (АСНОМ). В листопаді 1943 р. в Дебарі, де розташовувався Головний штаб ЦК КПМ, було створено Консультативну раду по скликанню АСНОМ. Як політичний представник національного уряду, Консультативна рада взяла на себе функції Головного штабу. Рада складалася з 9 членів: Венко Марковські, Панко Брашнаров, Петре Пірузе-Майські, Владімір (Владо) Полежиновські, Богоя Фотев, Цветко Узуновські, Михайло Апостольські. Його головою був Методій Андонов-Ченто, а секретарем – Кіро Глігоров [10, с. 51-55].

29-30 листопада 1943 р. в Боснії та Герцеговині (м. Яйце) відбувся Другий з'їзд Антифашистського вече народного визволення Югославії, де керівництво КПЮ заявило, що Македонія (під назвою "Македонія" в усіх тогочасних документах КПЮ трактувалася Вардарська

Македонія), на ряду з Сербією, Хорватією, Словенією, Чорногорією та Боснією і Герцеговиною, мала увійти до складу югославської федерації [6, с. 439-440].

2 серпня 1944 р. в монастирі Прохар Пчинські відбулося перше засідання АСНОМ. В ньому приймали участь 60 делегатів від усіх регіонів Македонії, а також делегат від КПЮ С. Вукманович та голови американської і британської військової місії. Головою засідання був Методій Андонов-Ченто [10, с. 73]. На засіданні було постановлено, що македонський народ вступає в нову демократичну і федеративну Югославію на правах національно звільненого та повноправного члена. Народна Республіка Македонія, ставши складовою частиною Федеративної Народної Республіки Югославія (ФНРЮ), стала і союзником великих держав-переможців [10, с. 77-78]. Македонська була оголошена офіційною мовою нової держави, а 2 серпня – Ілїнден – державним святом. На засіданні АСНОМ була затверджена Декларація про основні права громадянина, написана доктором Владіміром Полежиновські. Перша стаття цієї Декларації гарантувала свободу та рівність всіх громадян, незалежно від їх релігійної, національної або політичної приналежності, а друга – гарантувала права національних меншин. Були також прийняті важливі рішення стосовно освіти, охорони здоров'я, приватної власності, македонської церкви та ін. [10, с. 81-106]. АСНОМ було названо вищим законодавчим та виконавчим органом нової македонської держави на теренах Вардарської Македонії. Рішення АСНОМ було підтверджено багатовіковим бажанням македонського народу створити свою власну державу.

Таким чином, події, які відбувалися під час Другої світової війни на Балканах і в Македонії зокрема та антифашистська визвольна боротьба мали важливе значення для етнополітичних відносин Вардарської Македонії 1941-1944 рр. В окупації данної території албанці вбачали, по-перше, можливість поповнення своїх "рядів" за рахунок албанізації, яку вони проводили в західних районах серед турків, сербів, ісламізованих македонців та мирного населення, а по друге, здійснення своєї найбільшої мрії – об'єднання всієї території, на якій вони проживали, в одну і таким чином створити єдину Велику Албанію. Створена з цієї метою націоналістична організація Бали Комбетар під керівництвом прем'єр-міністра албанського маріонеткового уряду Мустафи Круя активно вела діяльність в цьому напрямку. Для болгар окупація була можливістю повернути собі власні, як вони вважали, землі. Болгарська влада велася відповідно до законів Царства Болгарії, а серед македонського населення проводилася примусова болгаризація. Для македонців окупація стала черговим випробуванням у боротьбі за самоідентифікацію та македонську державність. Антифашистська визвольна боротьба, військова складова якої були македонські партизанські загони, підтримувана компартією Югославії широко розгорнулася по всій Македонії. Завдяки цьому ряди партизанських сил поповнювалися новими бійцями, а македонська армія здобула військове визнання за участь в антифашистській боротьбі. На позиції КПЮ та болгарської компартії щодо македонського питання безумовно впливала македонська національна ідея. КПЮ заявляла про право македонського народу на самостійний розвиток, але тільки у складі федеративної Югославії, в той час як позиція БКП засновувалась на тому, що Македонія в прийнятих межах повинна була знаходитися у складі болгарської держави. Виникнення у 1944 р. Народної Республіки Македонія та рішення новоутвореної АСНОМ тільки підтвердило, що македон-

ське національне питання займало і займатиме одне з найважливіших місць у Балканському регіоні.

1. Vlada na bespuću. Internacionalizacija jugoslovenskih protivnečnosti 1941-1944 / Уред. V. Duretic. – Beograd, 1983. 2. Гоцев Д. Македония. История и политическа съдба: Монография. – Ст. Загора, 1998. 3. Гоцев Д. Из документалните записки на о.з. подполковник Вълчо Антонов Яначков за териториалното разграничение между България и Италия във Вардарска Македония 1942-1943 г. // Македонски преглед. – 2004. – № 3. 4. Гоцев Д. За българското мнозинство в Република Македония // Македонски преглед. – 2007. – № 1. 5. Димитров П. Установяване на българската административна власт в Скопска и Битолска област 1941-1944 // Военноисторически сборник. – 1998. – №5. 6. Документи за борбата на македонскиот народ за самостойност и за национална държава : В 2 т. – Скопје, 1981. – Т.2. 7. Deakin V. British military mission in Serbia and Macedonia (1943-1945) // Сборник на трудови посветени на академикот Михаиле Апостолски. – 1986. – № 2. 8. Зечевић М., Петрановић Б. Југославија 1918-1984: Збирка докумената / Уред. М. Зечевић. – Београд, 1985. 9. Ивановски В. За некои контроверзии за нов во Македонија 1941 г. – Скопје, 2002. 10. Киселиновски Ст. Националното и државното во македонското револуционерно движење (1893-1944) // АСНОМ: Педесет години македонска држава 1944-1994. – Скопје, 1995. 11. Малковски Г. Политичките партии, организации и групи во Македонија во Втората светска војна: 1941-1944 година. – Скопје, 2002. 12. Малковски Г. Балисти. – Скопје, 2004. 13. Михајлов М. Декларацијата на ОФ на Бугарија за македонското прашање од декември 1943 година. – Скопје, 2000. 14. Рачев С. Хитлеристката агресија на Балканите и Бугарија // Военноисторически сборник. – 1989. – №2. 15. Ржешевски О. А. Война и дипломатия. Документы, комментарии (1941-1942). – М., 1997. 16. Стојчев В. Бугарски окупаторски систем во Македонија 1941-1944. – Скопје, 1996. 17. Стојчев В. Балканскиот штаб и македонското прашање во 1943 година. – Скопје, 2001. 18. Цветковска Н. Граѓанските партии во Вардарскиот дел на Македонија (1935 – 1941). – Скопје, 1996. 19. Чакајановски Г. Државноправните димензии на Главниот штаб на НОВ и ПО на Македонија (1941 – 1945). – Скопје, 2000.

Надјидшла до редколегии 24.03.11

І. Ігнатенко, канд. іст. наук, доц.

ЖІНОЧЕ ТІЛО В СУЧАСНИХ КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЕТНОЛОГІВ УКРАЇНИ Й РОСІЇ

Стаття присвячена огляду праць етнографів та фольклористів, в яких зустрічаються відомості про народні погляди, вірування, уявлення, пов'язані з жіночою фізіологією та тілесністю.

The article is devoted to survey of ethnological and folklore works that show the folk views and beliefs regarding women body.

Жіноче тіло давно стало об'єктом американських, європейських та російських культурно-антропологічних досліджень. Наприклад, в американській культурній антропології існує окрема течія наукових досліджень – *bodylore* (мілознавство). Між тим, в Україні ця тематика тільки починає привертати увагу науковців.

Одними з перших у вітчизняній етнології взяли за цей недосліджений напрям етологи Олена Боряк, Марія Маєрчик та Оксана Кісь.

Зокрема, О. Боряк та М. Маєрчик стали ідейними натхненниками та упорядниками збірника наукових праць "Тіло в текстах культур" [43], а також авторами статей, присвячених людській тілесності [6, 7]. Дослідниці перші в Україні спробували привернути увагу до цього напрямку, зазначаючи важливість й необхідність вивчення усього комплексу народних вірувань, обрядів, повсякденних та магічних практик, пов'язаних з людським тілом. Працюючи над збірником, вчені залучили до авторського колективу й інших відомих етнологів України та Росії: М.Гримич, В. Балушка, О. Бріцину, Г.Бондаренко, О. Курочкіна та інших.

Крім того, дослідниці продовжують активно розвивати окреслений напрям самостійно. Зокрема, Олена Боряк у світлі опрацювання теми "Баба-повитуха в культурно-історичній традиції українців" чи не вперше у вітчизняній етнології (не дивлячись на знайдені історіографічний доробок з проблеми родинної обрядовості) приділяє детальну й ґрунтовну увагу жіночій фізіології та тілесності, зокрема під час пологів [5; 157-179].

У науковому доробку Марії Маєрчик з'являються публікації, присвячені дошлюбним інтимним стосункам української молоді [27, 28]. Вчена вказує на подвійні стандарти: з одного боку, всіляке заохочення, необхідність, а інколи навіть примус, спільного спання дівчини з хлопцем на вечорницях, з іншого – прославлення дівочої скромності, "чистоти", "чесності", культ дівочої цноти, а також спробувала пояснити таку колізію.

Цією темою зацікавилася й Оксана Кісь, яка в контексті дослідження ролі та статусу жінки в українському традиційному суспільстві, приділила детальну увагу моральній поведінці молоді на вечорницях [21, 22]. Вчена не обійшла увагою й особу дівчини-покритки, її статус в українському суспільстві. Вчена зазначає, що з моменту "покривання", життя дівчини-покритки зміню-

валася: вона вже не мала права ходити на вечорниці та вдягатися як дівчина, проте й не вважалася повноправною у стані жіноцтва, позаяк перейшла до нього "невдало" й "неправильно". Як доводить дослідниця, покритка в соціумі була загалом ізольованою та небажаною особою [20].

Дотично або побіжно теми жіночого тіла у своїх публікаціях торкалися етологи Наталя Гаврилюк, Ярослав Тарас, Андрій Забловський, літературознавець Микола Суліма, історик Володимир Маслійчук.

Зокрема, Наталя Гаврилюк дослідила міфологічні формули, які застосовували українці традиційного суспільства для позначення "походження" дітей [8]. Андрій Забловський, у дисертаційній роботі, звернув увагу на світоглядні вірування та уявлення українців про зачаття дитини [11; 59-61].

Львівський етнолог Ярослав Тарас, у одній із своїх статей, поміж іншого, не оминув й народні погляди на "жіночу" кров та причини які, як вірили у народі, спричиняють порушення менструального циклу. Однією з головних, жінки-інформаторки називали спільне прання "місячних" сорочок у одних ночвах [41].

Етнологам, у розробці окресленої тематики, можуть стати у пригоді й дотичні праці. Зокрема, М. Суліма зібрав та впорядкував архівні матеріали 17-18 ст., пов'язані з сімейними та ставевими злочинами. Серед них, справи про позашлюбні діти та дітовбивство [40].

Темі дітозгубництва присвячене монографічне дослідження харківського історика В. Маслійчука, який базується на матеріалах Лівобережної та Слобідської України 18 ст., спробував довести, що "потреба приховати блуд та уникнути осуду, дуже часто виявлялася більш важливою, ніж цінність новонародженого життя" [31; 63]. Цікавим є й один з розділів монографії вченого, присвячений девіантній поведінці жіноцтва у 80-90-х рр. 18 ст., базований на матеріалах Харківського намісництва [30].

Слабка вивченість жіночої фізіології та тілесності в українській культурі спонукала авторку статті до дослідження цього напрямку, свідченням чого стала низка авторських розвідок, що з'явилися на сторінках наукових журналів та видань.

Серед них, стаття, присвячена дослідженню народних вірувань, уявлень, а також пересторог, пов'язаних із міфологією місячних. Ми прийшли до висновку про ам-